

№ 6 (263)
Люты 2009 года

Краязнаўчая газета

Выдаецца з красавіка 2003 года

У нумары:

- **Новая рубрыка: На сучасным носьбіце –** стар. 3
- **Асоба: успаміны пра Якуба Коласа –** стар. 4–5
- **Рэгіён: суседзі паноў Дыбоўскіх –** стар. 6

Адаму Міцкевічу прысвячаецца

Беларускі дзяржаўны музей гісторыі Вялікай Айчыннай вайны і Польскі Інстытут у Мінску запрасілі нас 3 лютага на прэзентацыю альбома-кнігі «Адам Міцкевіч на паштоўках канца XIX – пачатку XX стагоддзя» і адкрыццё выстаўкі тых паштовак з калекцыі вядомага збральніка Уладзіміра Ліхадзедава.

Альбом, які выйшаў намаганямі рэдакцыйна-выдавецкай установы «Літаратура і Мастацтва», – чарговы праект з серыі «У пошуках страчанага». Выданне стала сапраўднай культурнай і паліграфічнай з’явай: больш за 400 старых паштовак аб жыцці і творчасці Адама Міцкевіча, аб ушанаванай памяці пра яго і ягоным часе стварылі паўнаватасную карціну эпохі Міцкевіча – ураджэнца беларускай зямлі, геніяльнага польскага паэта, славы і гонару ўсяго чалавецтва. Можна ўпэўнена сцвярджаць, што аналагаў гэтаму альбому пакуль у свеце не існуе.

Прэзентацыя і адкрыццё выстаўкі адбыліся ў прысутнасці высокіх гасцей з ліку творчай інтэлігенцыі краіны, выдаўцоў, дыпламатычнага корпуса. Словы ўдзячнасці збральніку-калекцыянеру Уладзіміру Ліхадзедаву гучалі з вуснаў паслоў Украіны і Польшчы, іншых выступоўцаў. А дырэктар Польскага Інстытута ў Мінску Пётр Казакевіч паведаміў пра далейшы шлях выстаўкі (праз Гродна, Навагрудак – у Польшчу).

Наш кар.

Пра святкаванне 140-годдзя А. Гурыновіча чытайце на стар. 2

Звычайныя месцы

Насустрэч Міжнароднаму дню аховы помнікаў і мясцінаў

18 красавіка ва ўсім свеце будзе святкаванне Міжнароднага дня помнікаў і мясцінаў (ужо не адно дзесяцігоддзе адзначаецца па ініцыятыве ЮНЕСКО). Гэта яшчэ адна нагода звярнуць увагу на гісторыка-культурную спадчыну, асэнсаваць тое месца, дзе жывеш. Задумацца над тым, чым яно слаўнае і адметнае.

У межах святкавання Міжнароднага дня аховы помнікаў і мясцінаў на Беларусі плануецца правесці Фэстываль экскурсаводаў і краязнаўчых экскурсій ў абласных гарадах Беларусі. Арганізатарамі святкавання Міжнароднага дня аховы помнікаў і мясцінаў выступаюць Беларускі камітэт Міжнароднай Рады па помніках і мясцінах (ІКАМОС), Беларускі фонд культуры, гісторыка-краязнаўчае таварыства «Этна» БДУ культуры і мастацтваў, МГА «Гісторыка». Мерапрыемствы плануецца правесці ў падтрымку агульнаагульнай кампаніі «Будзьма!» (якая мае на мэце аб’яднаць усіх, хто цікавіцца культурай нашай краіны, папулярызаваць сучасную беларускую культуру, а таксама пазнаёміць беларусаў з уласнай гісторыка-культурнай спадчынай).

Урачыстыя мерапрыемствы пройдуць на працягу 18–20 красавіка 2009 г.

Фэст экскурсаводаў у Мінску мае на мэце пазнаёміць жыхароў горада з дапамогай экскурсійных сродкаў з адметнай гісторыяй, культурай і помнікамі. Асабліва сцю фэстывалю з’яўляецца тое, што ўсе экскурсіі разлічаны найперш на жыхароў тых раёнаў,

дзе будуць праводзіцца, дзеля большага асэнсавання значнасці звычайных месцаў. Інфармацыю пра правядзенне фэстывалю экскурсаводаў і іншыя святочныя мерапрыемствы ў межах Міжнароднага дня аховы помнікаў і мясцінаў плануецца распаўсюдзіць праз шэраг СМІ (газеты, тэлебачанне і інш.).

Плануецца наступны расклад святочных мерапрыемстваў, у тым ліку фэстывалю экскурсаводаў.

18 красавіка – урачыстае адкрыццё Міжнароднага дня аховы помнікаў і мясцінаў. Пачатак правядзення фэста экскурсаводаў.

На працягу першых двух дзён (18, 19 красавіка) адбудуцца наступныя тэматычныя экскурсіі: Ніжні горад (раён Нямігі), Верхні горад (раён гарадской ратушы), горад за часамі Расійскай імперыі (раён ратушы, пр. Незалежнасці, пл. Незалежнасці), праспекты сталіцы (савецкі горад), хрысціянскі Мінск (экскурсія, разлічаная на знаёмства з помнікамі культурыга дойдства і гісторыяй развіцця хрысціянства ў Мінску). Акрамя таго, плануецца правесці асобныя экскурсіі ў раёнах горада: Ракаўскае прадмесце, Траецкае прадмесце і Траецкая гара, раён Трактарнага завода, Грушаў-

ка, парк валуноў ва Уруччы. Таксама будзе арганізавана спецыяльная экскурсія для слепых жыхароў сталіцы ў раёне пл. Незалежнасці і ўнутранага дворака БДУ. Дадаткова для ўсіх ахвотных ствараюцца магчымасці праехаць па спецыяльным маршруце былой конкі на гужавым транспарце (у раёне гарадской ратушы). Да ўсяго гэтага плануецца далучыць вядомых гісторыкаў і экскурсаводаў Мінска, а таксама маладых пачынальнікаў-экскурсаводаў.

Разам з тым 18 і 19 красавіка ў Брэсце, Гомелі, Віцебску і іншых абласных цэнтрах плануецца правядзенне краязнаўчых экскурсій па гістарычных цэнтрах з мэтай знаёмства жыхароў горада з мясцовымі адметнымі помнікамі. Мерапрыемствы маюць быць наладжаныя сябрамі Беларускага камітэта ІКАМОС, мясцовымі экскурсаводамі і гісторыкамі.

20 красавіка адбудзецца ўрачыстае завяршэнне святкавання Міжнароднага дня аховы помнікаў і мясцінаў у выглядзе канцэрта з удзелам розных гуртоў. На святочную вечарыну будуць запрошаны ўдзельнікі фэстывалю экскурсаводаў, там жа плануецца іх ўзнагароджанне. Разглядаецца магчымасць правядзення конкурсу лепшых экскурсаводаў (на падставе меркавання суддзяў і ўдзельнікаў экскурсій).

Запрашаем ахвотных далучыцца да арганізацыі фэстывалю. Крайўнаўцам і гісторыкам прапануем правесці ў гэтыя дні краязнаўчыя экскурсіі па адметных мясцінах сваіх раёнаў, каб разам годна адзначыць Міжнародны дзень помнікаў і мясцінаў.

Чакаем Вашых прапанов на тэл. 8 (029) 776 24 35 (Павел Каралёў)

На тым тыдні...

● **31 па 4 лютага** грамадскасць Брэстчыны адзначыла **263-я ўгодкі з дня нараджэння Тадэвуша Касцюшкі**, кіраўніка нацыянальна-вызваленчага паўстання 1794 г. у Беларусі, Польшчы і Літве. Мерапрыемствы адбыліся не толькі ў абласным цэнтры, але і ў Баранавіцкім, Маларыцкім, Пружанскім, Камянецкім, Івацэвіцкім і Бярозаўскім раёнах. Прайшоў шэраг семінараў, круглых сталоў, гістарычных экскурсаў, віктарынаў для школьнікаў і моладзевых спартыўных турніраў. На семінары «Тадэвуш Касцюшка – герой трох народаў: амерыканскага, польскага і французскага» былі прадстаўленыя навуковыя даследаванні пра ягоныя жыццё і дзейнасць, абмеркавана магчымасць правядзення мерапрыемстваў, прысвечаных падзеям 1794 года, у трох суседніх дзяржавах у 2009–2010 гадах з удзелам украінскай, польскай і беларускай моладзі.

Урачыстасці прайшлі і ва ўрочышчы Мерачоўшчына Івацэвіцкага раёна – былі пакладзеныя кветкі да мемарыяльнага знака ў гонар Касцюшкі і адбылася экскурсія па ягоным музеі.

Варта дадаць, што падобныя мерапрыемствы ўжо адбываюцца болей за 15 гадоў.

● **4 лютага** пры падтрымцы Амбулсады Швецыі ў Беларусі і Шведскага Інстытута ў Нацыянальным музеі гісторыі і культуры Беларусі адкрылася выстаўка экалагічнай шведскай моды «**Экашык: на шляху да экалагічнай шведскай моды**». У анонсе мерапрыемства адзначылі: «Вага вопраткі, якую набывае сярэднестатыстычны спажывец у Швецыі, павялічылася з 15 кг у 1994 годзе да 24 кг у 2007-м. У той самы час, згодна інфармацыі, штогод мы будзем выкідаць 5–10 кг адзення, што прывядзе да накаплення на звалках цяжкіх металаў. Сёння паўторнае выкарыстанне адзення ператварылася ў добра арганізаваную індустрыю. Толькі ў Швецыі збіраецца 30 000 тонаў старой вопраткі, якая пасля прадаецца або ахвяраецца тым, хто мае ў ёй неабходнасць».

У рамках выставы прайшлі майстар-класы па стварэнні экалагічнай вопраткі, семінар «Экалагічная мода па-шведску», а таксама дэманстраваліся ўзоры адзення, падрыхтаваныя студэнтамі факультэта дызайну Інстытута сучасных ведаў імя А. Шыркова.

● **6 лютага** ў мінскім Палацы мастацтваў прайшла **літаратурна-музычная вечарына з удзелам вядомых украінскіх пісьменнікаў**. Перад беларускімі творцамі і прадстаўнікамі украінскай дыяспары выступілі лаўрэат Нацыянальнай прэміі Украіны, Герой Украіны паэт і перакладчык Дзмітро Паўлічка і лаўрэат Нацыянальнай прэміі Украіны Раман Лубкіўскі, перакладчык і выдавец кніг Янкі Купалы і Максіма Багдановіча. У творчай вечарыне бралі ўдзел і беларускія літаратары. Падчас вечарыны гучалі творы ў выкананні беларускіх бардаў і ўкраінскія народныя песні ў выкананні творчых калектываў украінскай дыяспары.

У № 3 «КГ», жадаючы адзначыць 140-годдзе з дня нараджэння паэта, фалькларыста і перакладчыка А. Гурыновіча, мы нагадалі чытачу, як у свой час адшукаў пра яго і ягоны родны кут новыя звесткі краязнаўца Генадзь Кахановічкі. І вось мы атрымалі выдатны падарунак – пакет з Вілейкі. У ім – ксеракопія публікацыі ў мясцовым друку і досыць аб'ёмны зборнік, прысвечаны юбіляру-земляку.

Безумоўна, лепш за ўсё не пераказваць змест публікацыі «Я магу быць і паэтам», а змясціць яе ў «КГ» (толькі няхай чытач успрымае дзеяслоў «будзе» як ужо здзейснены – значыць «было», «адбылося»).

«Я магу быць і паэтам»

30 студзеня ў 11.40 каля вёскі Золькі распачнецца свята па ўшанаванні памяці Адама Гурыновіча. На могільках, дзе пахаваны паэт і знаходзіцца фамільны склеп, будзе адкрыта каплічка з памятнай дошкай у гонар роду Гурыновічаў.

– Эскіз да каплічкі ў снежні 2007 года зрабіў архітэктар Анатоль Капцюг, – кажа старшыня раённага Савета дэпутатаў Яўген Ігнатвіч, – яна калісьці была на месцы пахавання Адама Гурыновіча і яго родных. Зусім нядаўна энтузіясты гістарычнай справы Віталь Кастэнка і Анатоль Рогач з дапамогай паплечнікаў пабудавалі новую каплічку.

Падчас архіўных і гістарычных даследаванняў, якія рабіў Анатоль Рогач, вядома, што Адам Гурыновіч быў пахаваны на могільніку насупраць былога фальварка Крыстынопаль, у якім правёў апошнія дні жыцця. На месцы пахавання засталіся рэшткі былой капліцы, якая была разбурана ў час Першай сусветнай вайны.

Анатоль Капцюг даследаваў капліцы, якія захаваліся з тых часоў у навакольных вёсках Вілейскага і Смалонскага раёнаў і зрабіў праект аднаўлення пабудовы на месцы пахавання

сям'і Гурыновічаў. У франтальнай нішы капліцы плануецца ўсталяваць гранітную дошку з гербам роду і адпаведным надпісам. Герб даволі цікавы – на ім можна ўбачыць льва, які выходзіць з вежы.

Найвялікшая заслуга ў тым, што мы будзем сустракаць 140-годдзе Адама Гурыновіча, належыць краязнаўцу Анатолю Рогачу. Трэба ўгадаць, што год за годам ён вяртае нам імёны слаўных вілейскіх сыноў – Ігнація Ходзькі, Эдварда Жалігоўскага, Піліпа Орліка...

Краязнавец А. Капцюг каля адноўленай каплічкі

Краязнаўца ад Бога

9 лютага Інстытут гісторыі НАН Беларусі цёпла віншаваў доктара гістарычных навук прафесара Леаніда Міхайлавіча Лыча з 80-гадовым юбілеем.

Слова пра юбіляра прамовіў дырэктар інстытута, вучоны сакратар-акадэмік А. Каваленя, адзначыўшы яго плённую працу на працягу 46 гадоў. Пры тым падкрэсліваліся такія якасці Л. Лыча, як скрупулёзнасць вучонага, апантанасць даследчыка, працавітасць, шматграннасць досведу. Кожная кніга Леаніда Міхайлавіча – каштоўная праца, сапраўдная падзея ў жыцці дзяржавы.

Да Л. Лыча прыехалі землякі з Уздзеншчыны, яго вітаў намеснік старшыні выканкама Л. Шкель. Цёплымі словамі віншавалі юбіляра супрацоўнікі

Інстытута – доктар гістарычных навук М. Касцюк, кандыдат гістарычных навук, вучань Л. Лыча У. Мазінец, загадчык аддзела гісторыі Вялікай Айчыннай вайны А. Літвін і іншыя.

Напярэдадні, 8 лютага, грамадскасць г. Мінска сабралася ў касцёле Св. Сымона і Св. Алены для ўшанавання Леаніда Міхайлавіча як грамадскага дзеяча і вучонага. Гэтую вечарыну адкрыў арцыбіскуп Антоній Дзям'янка, слова пра юбіляра казаў доктар гістарычных навук У. Бяляўскі.

Шмат шчырых добрых слоў юбіляру выказалі акадэмік Радзім Гарэцкі, старшыня Беларускага фонду культуры У. Гілеп, старшыня клуба «Спадчына» А. Белы, муфтый беларускіх татар Абу-Бекір Шабановіч.

Цікаваю была і канцэртная частка вечарыны.

Наш кар.

P.S. Жарт ад Л.М. Лыча пад час вечарыны: «Я яшчэ малады і адчуваю гэта штодня, асабліва ў гарадскім транспарце: яшчэ ніхто з маладых мне месца не саступаў».

Бібліятэка на колах – у глыбінцы

З кожным годам старэюць, меншаюць, аджываюць свой век многія беларускія вёскі. Там застаюцца адзінокія, у гадах, людзі...

Але ім хочацца дажыць у прыстойных умовах. Яны гэтага вартыя, бо адпрацавалі да пенсіі на роднай зямлі і заслужылі належны адпачынак. Лічу, што ў краіне многае робіцца для таго, каб стварыць вяскоўцам спрыяльныя ўмовы для жыцця: аказваецца дапамога ў апрацоўцы агародаў, нарыхтоўцы дрў. Вялікую дапамогу аказваюць адзінокім і хворым сацыяльныя работнікі.

Не застаецца ў баку і адзел культуры. Вось, напрыклад, у Навагрудскім раёне па аддаленых вёсках кожны панядзелак, аўторак і чацвер курсіруе бібліятэчны аўтобус, які дастаўляе чытачам патрэбную літаратуру, газеты, часопісы.

Вяскоўцы яго называюць «бібліятэка на калёсах», зрэшты, як і аўталаўку – «магазин на калёсах». У кожным населеным пункце бібліабус робіць на дзве гадзіны прыпынак для абслугоўвання чытачоў. Як адзначае бібліятэкар ЦБС Навагрудскага раёна І. Гайба, за гэты час чытачы паспяваюць і кнігу сабе выбраць, і пазнаміцца з газетнымі навінамі.

Перасоўная бібліятэка нярэдка праводзіць і цікавыя мерапрыемствы. Напрыклад, «Віншваем і жадаем», дзе імянінікам і нават сямейным парам, якія пражылі 50–60 гадоў у каханні і згодзе, урачыста ўручаюцца кветкі, віншавальныя свечачныя паштоўкі і памятныя сувеніры. Пажылому чалавеку гэта запомніцца на ўсё жыццё.

Яўген ЛАПЦЕЎ,
г. Навагрудка

Менавіта Анатоль Рогач устанавіў радавод Гурыновіча да шостага калена. Пошукі вяліся ў архівах Вільні, Гродна, Мінска, Санкт-Пецярбурга, у метрычных кнігах касцёлаў. Дзякуючы апантанасці Анатоля Валянцінавіча і яго энтузіязму, мы з кожным годам ведаем усё больш пра нашых продкаў.

Першыя ўшанаванні памяці Адама Гурыновіча адбыліся ў снежні 2007 года на Вілейшчыне. Тады гісторыкі і краязнаўцы адкрылі памятны знак і паабяцалі, што адноўяць каплічку. Дадзенае слова стрымалі.

Анатоль Рогач у 2007 годзе выпусціў кнігу, прысвечаную Адаму Гурыновічу, дзе распавядае аб жыццёвым шляху зямляка і яго продкаў. У выданні прапануецца поўны тэкст фальклорна-этнаграфічнага збору, які паэт збіраў у ваколіцах маёнтка Крыстынопаль. Цяпер да выпуску рыхтуецца яшчэ адно выданне, прысвечанае Гурыновічу. У ім краязнавец удакладняе

Ад рэдакцыі. Вельмі прыемна ўсведамляць, што ўлады, краязнаўцы Вілейшчыны не на словах, а на справе робяць сціплую, але годную працу, каб належна адзначыць памяць земляка, які пражыў усяго толькі 25 гадоў. Каб не ранняя смерць ад чорнай востры, мог бы стаць выдатным вучоным альбо інжынерам, але маладыя свае памкненні і творчыя магчымасці прысвяціў нацыянальнаму абуджэнню беларускага народа, паэзіі.

Таксама вельмі прыемна гартваць выданыя Анатолям Рогачам у 2008 годзе ў Вілейцы зборнік «Адам Гурыновіч», дзе змешчаны грунтоўнае біяграфічнае даследаванне жыцця і дзейнасці паэта, яго радаводнае дрэва (здабыты новыя звесткі на аснове пазначаных архіўных крыніц і літаратуры), шматлікія, у тым ліку і невядомыя многім чытачам фоталюстрацыі розных дакументаў, помнікаў, будынкаў, лістоў паэта. Гэты матэрыял дапаўняе перадрук фальклорнага збору (165 песень і 37 загадак), які А. Гурыновіч выдаў у 1893 годзе ў Кракаве (аднаведна, беларускія народныя песні і загадкі былі набраныя лацінкай).

На сучасным носьбіце

Сучасныя тэхналогіі дазваляюць не толькі захаваць у лічбавым выглядзе помнікі матэрыяльнай і духоўнай культуры, але і ўвесці іх у шырокі ўжытак. Дзякуючы гэтаму, любы чалавек, незалежна ні ад свайго месцазнаходжання, ні ад месца захавання пэўнага (да прыкладу) старадаўняга выдання, зможа пазнаёміцца з ім віртуальна. Цяпер у свеце залічбоўваюцца не толькі фальклорныя запісы і фотаздымкі, але і манускрыпты, старадрукі, творы жывалісу, іншыя гістарычныя і культурныя каштоўнасці. Болей падобных выданняў з'яўляецца і ў Беларусі. Таму наспела неабходнасць асобнай рубрыкі пра залічбаваную спадчыну нашай дзяржавы, пра спадчыну на сучасных носьбітах. Вядома ж, цікавыя рэчы выходзяць не толькі ў сталіцы, але і ў рэгіёнах. Таму, сябры, раскажыце, пакажыце нам пра падобныя праекты. Мы ж пазнаёмім з імі чытачоў з іншых куточкаў краіны.

Лічбавае выданне Слуцкага Евангелля

Адна з нацыянальных права-слаўных святыняў Беларусі – Слуцкае Евангелле. Рукапіс быў створаны ў Слуцку ў 1581 годзе і лічыцца ўласна-ручным творам слуцкага князя Юрыя Алелькавіча. Да 1917 года яно захоўвалася ў Свята-Троіцкім мужчынскім манастыры, пасля трапіла ў Беларускае дзяржаўнае музей і да канца 1920-х гадоў знаходзілася ў ягоных фондах. У 1929 годзе Евангелле было перададзена на захаванне ў Дзяржаўны музей у Магілёве. У пачатку Вялікай Айчыннай вайны рукапіс разам з іншымі экспанатамі, у тым ліку крыжам Ефрасінні Полацкай, быў страчаны. Некалькі гадоў таму Слуцкае Евангелле было перададзена адным з права-слаўных святароў у Беларускае Экзархат.

Адразу пасля знаходжання яно было змешчана ў Дамавым храме ў гонар Сабора Беларускае святых, што размяшчаецца ў рэзідэнцыі Патрыяршага Экзарха ўсяе Беларусі, Мітрапаліта

Мінскага і Слуцкага Філарэта. Але неабходна, каб людзі маглі спрычыніцца да духоўных каштоўнасцяў продкаў, не ствараючы пры гэтым небяспекі арыгінала, каб атрымалі магчымасць мець іх у кожным прыходзе, у бібліятэках, музеях, выкарыстоўваюць у духоўна-асветных, навуковых і навучальных мэтах. Сучасныя тэхнічныя сродкі даюць маг-

чымасць выключыць небяспеку поўнай страты нацыянальных дакументальных помнікаў. Выкарыстанне метаду аблічбоўкі не толькі стварае страхавую копію дакумента, але дае доступ да яго ўсім, хто жадае, незалежна ад месца захавання паасобніка.

Вось таму Нацыянальная бібліятэка Беларусі і выступіла з ініцыятывай стварэння электроннай копіі Слуцкага Евангелля. Для гэтага было неабходна атрымаць доступ да рукапісу для аблічбоўкі, даследавання арыгінала спецыялістамі. Зварот да Уладыкі Філарэта адразу знайшоў разуменне і падтрымку, дабраславенне на выкананне праекта.

У 2005 годзе пачаўся сумесны навуковы праект Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі і Інстытута мовазнаўства імя Якуба Коласа НАН Беларусі «Слуцкае Евангелле (XVI ст.) як помнік моўнай спадчыны беларускага народа».

З боку НББ у праекце ўдзельнічалі Т. Рошчына, Л. Станкевіч, В. Пшыбытка; з боку Інстытута мовазнаўства – кандыдат філалагічных навук Э. Ярмаленка, Г. Федарэнка. Кіраўніком праекта стала кандыдат філалагічных навук Н. Палашчук. Падчас працы над праектам былі зробленыя высокакасная электронная копія Евангелля, падрабязнае кадэкалагічнае апісанне, складзеная аб'ёмная бібліяграфія. Навуковыя супрацоўнікі Інстытута мовазнаўства зрабілі транслітарцыю тэксту, даследавалі мову, далі навуковыя каментарыі.

У сакавіку 2007 года праект быў завершаны. Вынікам стала стварэнне мультымедычнага CD. Ён уключае артыкул «Вяртанне святыні», электронную копію арыгінала, транслітарцыю тэксту, кадэкалагічнае апісанне, мовазнаўчае даследаванне, тэрміналагічны слоўнік, бібліяграфію пытання. Прагляд кружэлкі суправаджаецца права-слаўнымі песнапеннямі.

У лютым 2008 года прайшла прэзентацыя падрыхтаванага выдання.

Да слова, падчас падрыхтоўкі CD упершыню зроблена падрабязнае кадэкалагічнае апісанне помніка. Яно можа стаць узорным пры вызначэнні тыпу паперы, стану вокладкі, асаблівасцяў напісання, почыркі і т.п. іншых рукапісных тэкстаў, што захоўваюцца ў сховішчах краіны. Адным з галоўных вынікаў кадэкалагічнага даследавання з'яўляецца ўдакладненне датавання рукапісу: пры адсутнасці прамой даты стварэння Слуцкага Евангелля па ўскосных дадзеных датай яго стварэння трэба лічыць 1581 год, а не 1582.

Апроч усяго, праект ажыццяўляўся і ў рамках распрацаванай і пададзенай на зацвярджэнне праграмы «Памяць Беларусі», асноўная мэта якой – фізічнае захаванне найбольш каштоўных дакументальных помнікаў шляхам аблічбоўкі з адначасовым стварэннем умоваў доступу да іх любога зацікаўленага чытача.

Дыск увойдзе ў калекцыю электронных копіяў нацыянальных кніжных помнікаў незалежна ад месца іх цяперашняга знаходжання і сусветных кніжных помнікаў, што захоўваюцца ва ўстановах культуры Беларусі. Кожны ахвочы зможа перагарнуць старонкі унікальнага выдання – калі не рэальныя, то электронныя. Хто захоча пазнаёміцца з кружэлкай – можа звяртацца ў агульнанацыянальныя, абласныя і раённыя бібліятэкі краіны, бо яна нідзе не прадавалася.

Паводле інфармацыі НБ Беларусі

Абрамаў і Беларусь

Фёдар Абрамаў яшчэ пры сваім жыцці лічыўся класікам літаратуры. Ён, як і вялікая плеяда мастакоў прыгожага пісьменства (В. Бялоў, В. Распуцін, В. Астаф'еў і іншыя), жыў болямі, пакутамі сяла, яго непакоілі разбурэнне вясковай маралі, адцуранне чалавека ад зямлі, працы, сумлення...

Пераглядаючы старыя нумары часопіса «Огонёк», я выпадкова ўгледзеў у ім цыкл невялічкіх аповядаў бліскучага майстра рускага слова Ф. Абрамава «Трава-мурава», а ў ім гэтую бліскавінку – «Мухамор». Мініяцюра, як аказалася, непасрэдна звязаная з Беларуссю трагічных гадоў фашысцкай акупацыі.

«– Не бі нагой, не бі. – Дык гэта ж мухамор! Чаго шкадаваць?»

– А для мяне гэта самы дабрагі, самы любы грыб.

– Ты жартуеш?

– Не, мухамор мне выратаваў жыццё. Падчас вайны (на Беларусі) наша сям'я – маці, брат, сястра і я (бацька быў на хутары забіты) – трапіла ў канцлагер. Там з усіх дзяцей немцы кроў выпампоўвалі. Лепшая кроў для пералівання. Кроў выпампоўвалі, дзеці і паміралі. Нас выратаваў стрыечны брат, падлетак. Усім нам нацёр цела мухаморам. Больш жудасная. Скура распухла. Ну, немцы нас і забракавалі.

– Каростэн, каростэн.

Відавочна, нас бы знішчылі. Але немцам перашкодзілі нашы. Вызвалілі.

З той пары я больш усяго люблю з грыбоў мухамор, грыб-выратавальнік».

Як вядома, гэты год юбілейны для нашай краіны, то

будзе новая чарга ўспамінаў аб вялікім подзвігу нашага народа ў той жудаснай вайне. Ці ўспомніць хто месца на Беларусі, дзе быў забіты бацька класіка рускай літаратуры Фёдара Абрамава, ці нейкай памятнай шылдай адзначаны ён сам у нашай краіне? А можа, у нейкай раённай «Памяці» ўсё гэта ўдзячна адлюстравана, а я па сваёй недасведчанасці гардажуду нейкі агарод?! Тады, калі ласка, дарагія чытачы «КГ», даруйце мне гэта!

Тры першыя з Вас, хто дакументальна пацвердзіць, дзе адбылася дзея-падзея з Фёдарам Абрамавым, атрымаюць ад мяне па тры кнігі краязнаўчай тэматыкі. Пішыце, калі ласка, на маё імя: Маліноўскаму Міхасю Міхайлавічу, вул. Брэсцкая, 293/2, 42, 225413, г. Баранавічы.

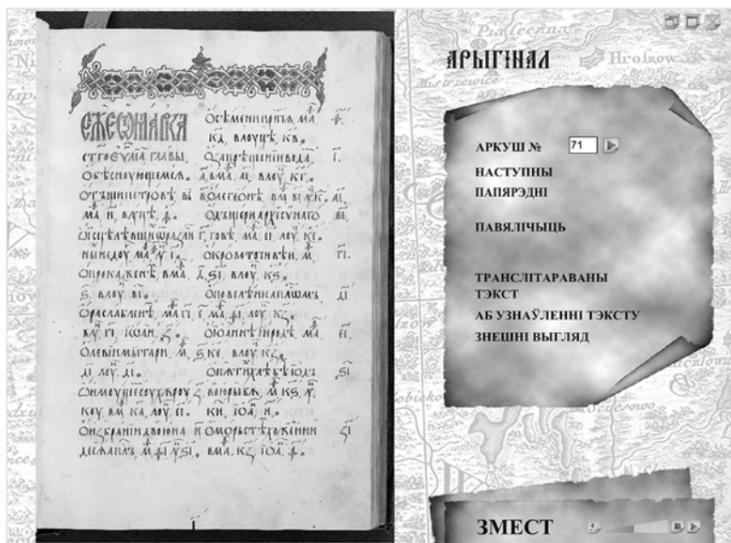
З вялікай павагай –

Міхась МАЛІНОЎСКИ, правадзейны член Геаграфічнага таварыства

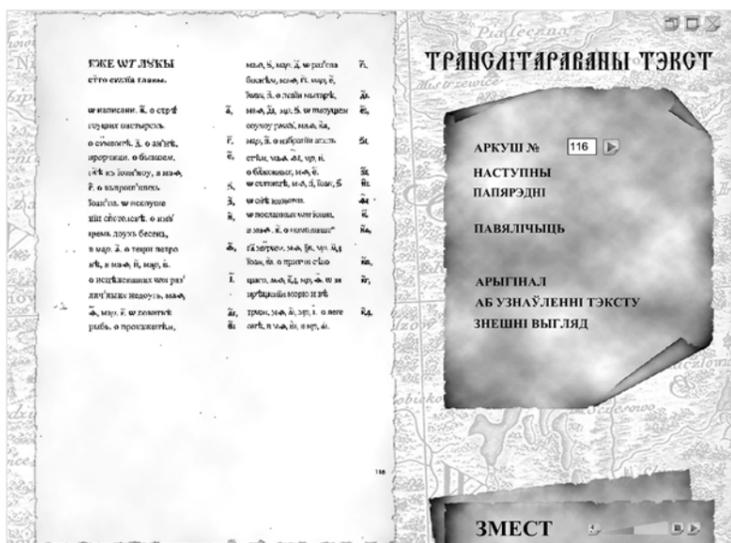
Кнігі краязнаўцаў

«З берагоў Друі да ракі Мышанкі» – гэта назва новай кнігі Міхася Маліноўскага з Баранавічаў, якую ён прысвяціў урадженцу Талачынскай зямлі Анатолю Антонавічу Шнэйдару. Выданне багата ілюстраванае фотаздымкамі з сямейнага архіва Шнэйдараў, разлічана на масавага чытача, наклад яго, на жаль, невялікі.

Аляксей ШАЛАХОЎСКИ

Скрыншоты (здымкі з экрана) новага выдання

Ёсць у Талачыне вуліца Лугавая

3 бібліятэкі «КТ»

Рагойшы

Чытацкая, выкладчыцка-студэнцкая грамадскасць, безумоўна, добра ведаюць значнага літаратурнаўца, перакладчыка, публіцыста, прафесара Вячаслава Рагойшу па яго шматлікіх навукова-творчых працах. З ім, сямейным лідэрам, хараша працавала і працуюць у беларуска-ўкраінскім літаратурнаўстве жонцы Таццяне Кабржыцкай, у выкладчыцка-выдавецкай і іншых справах – тром іхнім сынам. І вось нядаўна адкрыліся новыя для многіх дапаўненні пра род Рагойшаў у кнізе «Нам сняцца сны пра Беларусь», выдадзенай летась у «Кнігазборы», звесткамі пра родных дзядзькоў Вячаслава Пятровіча.

Кастусь Рагойша. Нарадзіўся ў 1921 годзе ў в. Пярэжары Валожынскага раёна. Выдатна вучыўся ў Ракаўскай польскай сямігодцы, але... пісаў вершы па-беларуску. Іх ахвотна друкуюць у заходнебеларускім часопісе «Шлях моладзі» (нават адзначаюць прызам з бібліятэчкі кнігі), але гэта вельмі не падабаецца польскім шавіністам. Пасля далучэння Заходняй Беларусі да БССР зноў жа выдатна вучыцца ў Маладзечанскім педвучылішчы, у час вайны заканчвае Віленскую настаўніцкую семінарыю і пачынае настаўнічаць. Пасля вызвалення паступае ў Гродзенскі педагагічны інстытут і студэнтам-завочнікам узначальвае Пугачоўскую сямігодку.

Зноў жа – «але...». У 1948-м яго арыштоўваюць; следчыя, як і іншыя з нацыянальна свядомай беларускай моладзі, «накручваюць» яму 25 гадоў. За «антысавецкую агітацыю», за «работу настаўнікам у час нямецкай акупацыі» (гэты «антысавецкі» у час вайны захоўваў камсамольскі білет). Выбівалі патрэбныя паказанні, прысудзілі да 10 гадоў лагераў і 5 гадоў пазбаўлення правоў. У 1954-м вызвалілі, але... У Беларусі працы не далі. Такіх нацыянальна свядомых, як ён, тут не трэба было. Мусіў вяртацца ў Ангарск, дзе, магчыма, у 1964 годзе яго не стала. Судовая калегія па крымінальных справах Вярхоўнага Суда толькі ў 1990-я прызнала: «Рагойша К.І. дзействітельно в период немецкой оккупации работал в качестве учителя и обучался в учительской семинарии. Однако данное обстоятельство не может расцениваться как пособничество врагу. Кроме этого, написанные им стихи не содержат призыва к свержению, подрыву или ослаблению Советской власти, а следовательно в его действиях отсутствует состав преступления...». Як кажуць, справядлівасць перамагла, але ўлада змарнавала жыццё і дзейнасць здольнага педагога і паэта.

Антось Рагойша. Таксама ўраджэнец Пярэжараў (1925; шостае дзіця ў сям'і), выпускнік Ракаўскай сямігодкі, Вілейскай

настаўніцкай семінарыі і Гродзенскага педінстута, дзе пазней выкладаў матэматыку. Змалку далучыўся да беларускай асветы і культуры, а пасля да іх далучаў і сваіх нашчадкаў (як ён у Гродне матэматыку, так і адзін з сыноў выкладаў у БДУ хімію на беларускай мове; сястра – настаўніца пачатковых класаў, а яе дачка – педагог-беларусазнаўца; унук – гісторык). У вольны час Антон Іосіфавіч пісаў краязнаўчыя эсэ («З радаслоўнага кораня», «Назвы родных роднай зямлі» і інш.), успаміны пра юнацтва, пра першыя крокі ў навуку, пра жыццё ў час нямецкай акупацыі і ў пасляваенны час.

Знаёмычы чытача са сваімі цікавымі дзядзькамі, В. Рагойша ў вышэйзгаданым зборніку змяшчае вершы, лісты да родных К. Рагойшы, урыўкі з працолаў яго турэмных допытаў,

а таксама ўрыўкі з успамінаў ягоных родных і блізкіх. Расказ пра А. Рагойшу дапаўняецца публікацыяй асобных яго твораў, некаторых дакументаў. Змешчана нямала фотаілюстрацый пра іх абодвух. Як навуковец, В. Рагойша зрабіў грунтоўны каментарый, у якім пазначыў выданні, дзе друкаваліся творы дзядзькоў і матэрыялы пра іх, а таксама падаў кароткія біяграфічныя звесткі пра тых, хто ўпамінаецца ў кнізе.

Прыемна пазнаёміцца, што ў каранях і кроне роду Рагойшаў ёсць духоўнасць такіх сціплых, светлых людзей, сапраўдных беларускіх нацыянальных інтэлігентаў, як Кастусь і Антось Рагойшы.

Генрых ДАЛІДОВІЧ

Алена і Іосіф Рагойшы – бацькі Кастуса і Анатоля Рагойшаў (1913 г.)

Антось і Кастусь Рагойшы (Гродна, 1947 г.)

Мне ўжо 62 г. Я належу да пакалення, якое адыйшло ў гісторыю. 90 проц. маіх ровеснікаў ужо скончылі зямную кар'еру. Я яшчэ на пару гадоў затрымаўся. Варта было б мне напісаць свой (кінэматограф) на працягу якіх 35 гадоў для беларускай моладзі. Можна і ўдасца гэта зрабіць перад сьмерцю. Малады пясняр Жылка (ён ужо на тым сьвете) мне купіў тойсты сшытак на гэта.

Калі я быў студэнтам, то мне прарочылі кар'еру літаратара-гумарыста, а я як раз усё жыццё пісаў на праклятыя палітычныя і эканамічныя тэмы. І цяпер прасілі мяне напісаць пра Якуба Коласа. Я па старой паганай прывычцы (як жартавалі з ваеннага пісара, каторы ўмеў танцаваць толькі ад печкі) мушу трохі паглядзець на жыццё кругом. На свет гляджу з заходнебеларускіх земляў. Хацелася б мне пабыць яшчэ ў Менску. Калісь старая «Беларуская Рэвалюцыйная Грамада» ў праклятых нясмела пісала ў 1905/6 г. «аўтаномія Беларусі з соймам у Вільні альбо ў Менску». Менск неспадзявана выскачыў першы на сталіцу. Вось я бы хацеў паглядзець на новае жыццё там і напіцца вады са Сьвіслачы. Кідаць мае бедныя, заняпалыя, з сумным жыццём народу, Заходне-беларускія землі я не хачу. У мяне астаўся сэнтымэнт да скрыўджаных... У нас тут у хаду песьня:

*«Rolnik nasz poczciwy,
Jaki on jest kciwy.
Pije liter 2 denatury,
A w butach ma dziury.»*

Мне трэба адыйсці ад таперашніх часоў і з 1936 году пераскочыць на 30 гадоў узад. Бачыце, ніяк не магу адразу перайсці на «заданую тэму».

Бунтавалі, баставалі ўсе студэнты, далучыліся работнікі і сяляне, самадзяржаўе скранулі з гранітнага фундаменту. Дума... Народныя выбраныя... Энэр-

Якуб Колас і «Наша Ніва»

Успаміны А.М. Уласава 16.08.1874 – 11.03.1941

гія была ў нас калёсальная, энтузіязм моладасці. Вера горы перасоўвае! Менск 1905/6 г. Пасля першых маіх мітынгаў у Радашковічах, гдзе я гаварыў страшэнныя шткі: «цара ня трэба і т.п., – я, як кажуць далікатныя местачковыя нашы жыды, «трошкі» утёк, уначы, зімой, абсажаным бярозамі старым трактам у Менск. Селянін падганяў каня свайго з пашаны да пасажыра: «Гей, пролетарый усіх старон... соедзіняйся!»

У Менску я з Бурбісам і братамі Луцкевічамі і яшчэ з кучай моладзі арганізавалі забастоўкі шаўцоў, парікмахэроў, музыкантоў... Стэцкевіч («Аганёк») друкаваў проклямацыі, пусквалі іх па вёсках. Я не меў кватэры, был подпольнік. Начываў кожны дзень у другім мейсцы, а пару разоў і на сквэры, «пільнуючы ўсходу сонца»... Здароўе было жалезнае, энергія маладая! З поўтуду так рыскаў, як воўк, а Іван Луцкевіч цэлы год у Вільні так бадзяўся. Гэта я пішу для характарыстыкі дэкарацыі таго часу.

Раз на вуліцы спатыкаю Леаніда Канстанцінаўскага¹, прыяеля майго і друга са школьнай лаўкі ў Лібава. Леанід ажаніўся, быў багаты, наймаў віллу ў Менску. Я знайшоў у яго і стол, і дом. Яго жонка была тыпам тургенеўскіх кабет. Зараз, мае чытачы, дабярэмся і да Якуба Коласа. Гэта я малую фон вобраза.

Ехаў я – раней, чым гэта дзелялася – трэтай клясе. Раптам уваліваецца лаптыватая грамада беларусаў з Нёмана. Загналі платы ў Коўны, едуць назад па Нёмане, каб ізноў гнаць дрэва. Мяне тады распырала, як кажуць цяпер, ад агітацыі; разгаварыўся скоры, чытаў вершы Мацея Бурачка. Тады ня было яшчэ ні Купалы,

ні Коласа. Плытнікі з в. Мікалаеўшчыны. Гэта вёска дастаўляла ня толькі «рачных ваўкоў», але і вучыцеляў народных, як м. Валожын – рабіноў. Мне гавораць: «а ў нас адзін настаўнік «смешна чытае панашаму».

Праз нейкі час быў у Менску з'езд вучыцеляў, на дачы на Камароўцы. На гэтым з'ездзе я спытаўся: «хто тут з вас з Мікалаеўшчыны беларускія вершы фабрыкуе» – Выходзіць лабаценькі, з чорнай маладзенькай бародкай. Від у яго быў не саўсім забыты сэмінарскай трафарэтнай вучобай.

Я павёў гэтае жамчужнае зерне да Леаніда Канстанцінаўскага. Ветлівыя гаспадары, шыкарныя вачэра. Мой вучыцель разьвярнуўся. «Но лишь божественный глагол до слуха чуткого коснётся, душа поэта вострепётся, как пробудившийся орёл!»² Хлапец перабразіўся, вочы яго ззялі, твар адхатварыўся. Мілагучныя рыфмы сыявалі ў яго. Мы ўсе зразумелі, што перад намі – узыходзячая зорка беларускай паэзіі.

Бгэта, ты ўспомніш нашу залатую моладасць беларускага адраджэння і наш стары «губернскай горад». Можна, пішучы аб табе, я, адышоўшы ад актыўнай работы, стары, ужо ня ўмею трымаць нос па ветру і ня ўсім дагаджу: ня прывык я гэтага рабіць. Чуў твой голас, Якубе, праз радыё, чуў і гарачае прывітаныё менскай публікі. Прайшоў ты праз жыццё, зрываючы, як і мае пакаленьне, мала кветак і многа тернаў і тур-

Заснавальнікі газеты «Наша Ніва» Аляксандр Уласаў (справа) і Іван Луцкевіч

мы. Для мяне ўсё-ж гэта гонар, што я першы Цябе разшукаў – не праз абвесткі ў газетах, а праз лаптываных мужыкоў. Я твой хросны бацька. Нагародай мне было б, каб што-небудзь зрабіць для «Каласкоў» Беларусі, дзе я дажываю свой век! З маёй, цяпер нябожчыцы «радашкоўскай гімназіі» выйшаў малады паэт Танк і многа іх яшчэ выявілася б пры добрых варунках асьветы.

Помню, як у Менску хадзіў у турму да Коласа. За гэны самы вучыцельскі

¹ Леанід Канстанцінаўскі – школьны сябра А. Уласава. Мог быць прататыпам Кастогіна ў трылогіі Я. Коласа «На ростанях».
² З верша А. Пушкіна «Поэт» (1827).

Кастусь Рагойша (Вільня, 1943 г.)

Граніты

Ці ідзеш ты баразною,
Ці сцяжынкай палявой,
Ці пуцінкаю лясною –
Ў камень вытнешся нагой.

Нуж і іх, дзе ні зірні ты...
Эх, каменны наш разлог!
Ўсюды цвёрдыя граніты
На зямлі ў яе пластох.

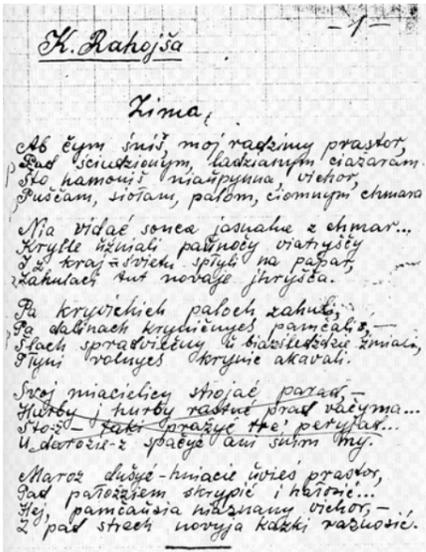
Гэй, ламы, лапаты, важце
Камень той з зямных
пластоў!
А з гары валіце, жарце
Вы, мільёны малатоў!..

Гэй, збярыце, што пабіта,
На расчышчаны прастор –
З беларускіх мы гранітаў
Тут збудуем хмарадзёр!

в. Пярэжары, 1938 г.

Жыве Беларусь!

Жыве Беларусь,
баявыя сябры!
Жыве! Яе пульс
несутрымны!
Хто воляю лёсу
тайгою пабрыў,
Хто мукі, цярпенні,
пакуты прабывў, –
Вітанне ім гэта
хай гримне!
Шмат выпала з шэрагаў
ў віхраў віры,
Шмат буры разнеслі
па свеце.

Кастусь РАГОЙША

Ў казахскіх пясках шмат
спякотай гарыць,
Калее шмат ў нетрах
сібірскай цямры,
Ахіненых мараю смерці.

Ах, шмат помняць імёнаў
гаротных вёскі
Адважных і шчырых,
што сталі грудзьмі
На варце багацця
народнай сям'і,
За веліч, красу
улюбёнай зямлі.
Ах, шмат помняць імёнаў
гаротных вёскі!

Ды родзіцца з бур
маладняцкая армія.
Край любі!
Крывіччына родная!
Ў нязломнасці волі
ідзём к табе з дарамі
Адданаці ў працы –
ня сцэжкамi хмарнымі,
Прасцяг шляхоў кліча
да справы народнай.

Жыве Беларусь! –
прывітанне ўсім тым,
Чыё сэрца працы
і дзейнасці прагне.
На кліч Адраджэння –
да справы, браты!
Жыве Беларусь,
край наш родны, святы,
Жыве ў вечным
сонцавым ззянні!

2.XII.1941 г.

Між іншым

Калі б беларусы былі сабою...

Журы з прадстаўнікоў Польскага тэлебачання і вядучых радыёстанцыяў гэтай краіны (RMF FM і Zet Trojka) назвала гурт «Dali» з Беларусі ў ліку 12-ці лепшых з 120 удзельнікаў, што падалі заявы на конкурс «Еўрабачанне» ад Польшчы. Лідэр калектыву Віктар Рудэнка распавёў, што некалькі гадоў намагаўся прабіцца на «Еўрабачанне» ад Беларусі, а потым кінуў гэтую справу ды й падаў заяву на польскі адбор. На меркаванне музыкі, палякі куды больш прыязна ставяцца да іншаземцаў, чым беларусы: «Тут пазітыўна паставіліся да нашых беларускіх уставак. Праўда, не ўсе разумеюць – на якой мове гучыць частка кампазіцыі. Адно думваюць, што па-польску, другія – што па-руску. Трэція пазналі беларускую».

Галоўны рэдактар польскага музычнага часопіса «Pro-Rock» Марцін Полэц кажа, што для Польшчы гэты конкурс – невялікая падзея. Праслухаўшы песню ад «Dali», ён будзе галасаваць за гэты гурт, але не мае пэўнасці, што беларусы здолеюць перамагчы: «Не спадабалася, што яны спрабуюць граць, як 90 % выканаўцаў, якія ўдзельнічаюць у «Еўрабачанні». Мне падалося, што болей шанцаў было б, каб яны падалі сябе піншаму ды наогул заспявалі на сваёй мове».

Паводле паведамленняў з інтэрнэту

Карціна В. Барабанцава «Цёплы вечар. Ракаў»

звезд³ ён дастаў тры гады. Помню, недзе пад Брэсцкім вагзалам, у завулку, драўляную турму, тыпу паятовай турмы, досыць патрыархальную. «Старшой» Пікулік, чалавек дабрадушны, убачыўшы мяне з дарамі прыроды, гаварыў: «пазавіце Кінстінціна!» З нутра турмы выходзіць нека бязьяліва наш пэат. Сядзем на лавачцы каля варот, пасямейнаму нека сядзюць Пікулік і сгражнік.

Я шмат раз наведваў людзей у турмах. Ніколі ня трэба пытацца: як маешся?, а найлепш расказваць што-небудзь вясялае, анегдоты. Іх любіў слухаць і Пікулік⁴.

Калі К. Міцкевіч адсядзеў турму, Іван Луцкевіч, каторы ведаў увесь край, – у кожным завулку ён меў знаёмых, – намовіў адну сымпатычную старую паню Т. Гордзяловскую⁵ (кабету тыпу Э. Арэшчыхі⁶) зрабіць беларускую школу тайную, і Якуба зрабілі вучыцелем яе⁷. Ён быў першы беларускі вучыцель першай беларускай школы. Як гэта ўсё было там, я ня памятаю.

Цяпер прыойдем да «Нашай Нівы». Пачатак беларускай прэсы быў увесь на ахвярах і цяжкай начной працы. Паўтраця году мы з Антонам Луцкевічам пісалі адвечара да раніцы. Як мы вытрымалі гэту работу, я не разумею. Моладасьць, нязломная воля і энтузіязм! Трэба было вырабляць літаратурную мову. Пазьней з'явіліся паманікі. Прыходзілі да нас як у «Запарожскую сеч». Помню, зайшоў да нас хлапец, з выгляду падобны да клерыка, каторы адразу сеў пісаць сотні адресоў. Піша дзень, другі, трэці... Прыклеіўся да работы. Пытаюся ў Івана як яго прозвішча? Іван кажа: «а чорт яго ведае! – але малайчына». Аказалася, ніхто яго ня ведае, а гэты малец прыклеіўся надоўга. Так папаў да нас і «дзядзька Барадаты»⁸. Апрацовываў матарыял. Прышоў з сыгтым тварам, але, працаваўшы пару месяцаў, пабылеў, і нэрвы як скрыпка зрабіліся. Затое мысль, стыль зрабіўся лёгкі. «Барадаты» апрацовываў ра-

ніцай, раз пісаў і кажа: «я пасяля абедаў дакончу, а цяпер бягу ў суд, як сведка». Няма яго ні на абедаў (З абедаў мы дзялілі на 5 чалавек), ні ўвечары. Іван паляцеў разьняхоць, гдзе ён дзеўся. «Барадаты-му», што называецца «пашанцавала». Тры сведкі зрабілі яго вінаватым, і дастаў 10 гадоўсылкі ў Сібір за с/р партыю... Праз месяц «Барадатыга» ў кайданах павялі з партыяй на вагзал. Потым мы яму паслалі ў вокладцы кнігі «акуляры», г.з. фальшывы пашпарт, і ён у Сібіры ажаніўся ды абсеў.

Прыбыў у рэдакцыю да нас урэшце і Якуб Колас. Далі яму адпаведную работу. Прысылалі ў «Нашу Ніву» многа вершаў, расказаў, карэспандэнцыяў. Колас меў многа працы. З благіх вершаў рабіў добрыя, і местачковы вершаплёт, прачытаўшы свае вершы сваім знаёмым, дзівіўся разам з імі, якія пекныя вершы!

Колас унёс многа гумару ў рэдакцыю: чалавек ён быў жыццярадасны, у жыццё нашае «богема» ўносіў у вольныя хвіліны многа вясельля.

Віленская інтэлігенцыя каля будынка рэдакцыі «Нашай Нівы»

Помню, раз целую ноч працавалі ў рэдакцыі на рагу Завальнай і Троіцкай у Вільні. Колас а гадзіне 3 ночы кажа: «Вот бы выпіў гарэлкі!» – «На грошы і купі» – Колас за поўгадзіны вярнуўся з тёмнай вуліцы і кажа: «Няма, усё зачынена! Тут і генэрал не дастане» – Я пайшоў. Пытаюся ў гарадзавога: «Калі ласка, гдзе тут можна дастаць гарэлкі?» – «Ды вось у стоража № 58».

Маладыя мае чытачы! Вашае жыццё ўсё ўперадзе. Ваша вера ў шчаслівую будучыню, яна недзе за ружовымі хмаркамі-

лятуценнямі, – там адкрываюцца новыя і новыя далі. Я ўжо прайшоў праз усе далі: жыццё мне іх адкрывала год за годам. Нашае пакаленьне несла свае ідэалы вызвалення народаў пакрыўджаных, занядабных, пашанаваных ўсіх цяжка працуючых, на карысьць не сваю, а чужую. Мае равеснікі і аднадумцы клалі свае маладыя гады, сваё асабістае.

(Падрыхтоўка да друку і адаптацыя тэксту – Анатоля БЕЛАГА)

³ Тут А. Уласаў неадакладны. На самой справе Я. Колас быў асуджаны не за той мінскі з'езд, а за настаўніцкі ў Мікалаеўшчыне ў 1906 г.

⁴ Г. Кісялёў адзначаў, што А. Уласаў не зусім ведаў умовы знаходжання палітзняволеных у мінскіх турмах, таму прыводзіў урывак з успамінаў рэвалюцыянера А. Бонч-Асмалоўскага, які тэя ўмовы называў жаклівымі. То і Я. Колас усё тое зведаў, таму і пачуваўся ў зняволенні вельмі прыгнечана.

⁵ Летасць «КГ» у адным з нумароў змяшчала асобны матэрыял пра беларускую перакладчыцу, выдаўца, мецэната Тэрэзу Гардзілоўскую (псеўданім Зязюля).

⁶ А. Уласаў меў на ўвазе нашу зямлячку, польскую пісьменніцу Э. Ажэшка.

⁷ Школу арганізаваў сын Т. Гардзілоўскай (у сваім маентку Сенненскага павета Магілёўскай губерні. У спраўддасці Я. Колас настаўнічаў там у першай палове 1908 г. (яшчэ да суда).

⁸ Г. Кісялёў меркаваў, што «дзядзькам Барадатым» мог быць настаўнік Сучко. Той адзін час (як успамінаў Я. Колас у 1950 г. у лісьце ў Міністэрства асветы Літвы, у якім прасіў дапамагчы найперш маральна былым яго напльчнікам) працаваў разам з ім у «Нашай Ніве», а пасля быў асуджаны за рэвалюцыйна-дэмакратычную дзейнасць і асланы на катаргу.

Ад рэдакцыі. Прапаноўваючы гэты матэрыял, Анатоля Бель, на жаль, не праставіў яго не толькі ў арыгінале, але хоць бы ў ксеракопіі, без даследчай пісьмовай прамовы.

Тое, што Аляксандр Уласаў (адзін з арганізатараў Беларускай сацыялістычнай грамады, рэдактар не толькі «Нашай Нівы», але і «Сахі», «Лучынькі», адзін з заснавальнікаў выдавецтва «Наша хата») напісаў ня мала ўспамінаў пра беларускіх пісьменнікаў, у тым ліку і пра Якуба Коласа, нам вядома. Чытач, мабыць, запомніў, што, калі мы адзначалі 125-годдзе Якуба Коласа, цытавалі ўрывак з гэтых успамінаў А. Уласава.

Уласаўскі прыпамінак «Якуб Колас і «Наша Ніва»» друкаваўся ў заходнебеларускім выданні «Калоссе» за 1936 год. Літаратуразнаўца Геннадзь Кісялёў уключыў частку з яго ў сваё даследаванне «З жыццяпісу Якуба Коласа. Дакументы, матэрыялы» (Мінск, 1982). Як вядома, Г. Кісялёў быў глыбокі даследчык, зайсьёды абавіраўся на факты, у многіх выпадках на архіўныя, г.з. мала каму вядомыя. Праўда, змешчаны ў названай навуковай працы ўрывак з успамінаў А. Уласава ў моўным плане не проста адаптаваны, але на тым часе ад «тарашкевічы» цалкам падагнаны да «наркамаўкі» (савецкіх норм беларускага правапісу).

Рыхтуючы да друку пададзенае А. Бельм, мы ўлічвалі дзве акалічнасці: ёсць магчымасць цікавага ўспамінаў А. Уласава ўпершыню змясціць у «жывым» выглядзе, а па-другое, спасылаючыся на аўтарытэтных даследаванні Г. Кісялёва, патлумачыць асобныя сэнны не кожнаму, нават філолагу, вядомыя моманты ў зноскх.

У той час, калі нашы паважаныя вучоныя-прыродазнаўцы браты Дыбоўскія жылі і працавалі ў Санкт-Пецярбургу, Варшаве, Вільні, іх сваякі, якія жылі на Койданаўшчыне, сябравалі са сваімі не менш вядомымі суседзямі.

Найперш гэта графы фон Гутэн-Чапскія герба «Ляліва», што мелі свае галоўныя маёнткі ў Станькаве і Прылуках. Да іх уладанняў – Станькаўскага ключа – прылягалі землі паноў Дыбоўскіх. І самы галоўны з суседзяў – гэта граф Эмерык фон Гутэн-Чапскі (1828–1896) – вядомы нумізмат, калекцыянер, дзяржаўны дзеяч. З графам Эмерыкам фон Гутэн-Чапскім у Дыбоўскіх былі і эканамічныя інтарэсы. Яны на сваіх прамысловых прадпрыемствах выраблялі спирт-сырэц і дастаўлялі яго на ратыфікацыйны завод у маёнтку Станькава.

І Бенядзікт Дыбоўскі, і граф Эмерык фон Гутэн-Чапскі актыўна выступалі супраць драпежнага знішчэння прыродных багаццяў на неабсяжных прасторах Расійскай імперыі. Паводле матэрыялаў Б. Дыбоўскага з Санкт-Пецярбурга была прыслана камісія, якая разгледзела ўсе яго пункты абвінавачвання і абмежавала дзейнасць амерыканскай канцэсіі на Камандорскіх астравіках.

А граф Эмерык фон Гутэн-Чапскі так упарта і зацята абараняў прыроду (ад вырубкі лясоў), будучы дырэктарам Ляснога дэпартаменту Міністэрства дзяржаўных маёмасцей Расійскай імперыі, і так мужна сварыўся з імператарам Аляксандрам II, што быў нават зволены з пасады ў 1878 годзе.

А крыху раней, у 1875 годзе, Бенядзікт Дыбоўскі, будучы ў Санкт-Пецярбургу, прасіў графа Эмерыка фон Гутэн-Чапскага, які меў вялікі ўплыў на прыняцце тых ці іншых дзяржаўных рашэнняў, каб ён падтрымаў кандыдатуру Уладзіслава Дыбоўскага на пасаду прафесара прыродазнаўчых навук у Лясным інстытуце. Але, на жаль, далейшага развіцця гэты намер не атрымаў.

Абрымы суседзямі Дыбоўскіх былі паплечнікі і аднадумцы па ўдзеле ў паўстанні 1863–1864 гадоў паны Кастравіцкія з Навасёлка. Бацька Каруся Каганца за ўдзел у паўстанні быў сасланы ў Сібір, у Табольск, дзе і нарадзіўся ў 1868 годзе пісьменнік Карусь Каганец (К.К. Кастравіцкі; 1868–1918). А дзядзька Каруся Каганца эміграваў у Францыю, дзе і нарадзіўся вядомы французскі паэт Гіём Апалінэр.

Суседзямі сваякоў Дыбоўскіх былі таксама і паны Ваньковічы – старажытны беларускі шляхецкі род герба «Ліс». Мелі маёнтку Волма Мінскага павета (цяпер Дзяржынскі раён). Леў Апалінэравіч Ваньковіч, дваранін рымска-каталіцкага веравання, валодаў маёнткам Волма, меў 2 тысячы 354 дзесяціны зямлі. З роду Ваньковічаў выйшаў вядомы мастак Валенцій Мельхіравіч Ваньковіч. Сын яго, Ян Ваньковіч – адзін з кіраўнікоў паўстання 1863–1864 гадоў.

У будынках маёнтка Волма ў свой час мясцілася школа-інтэрнат. Цяпер частка памяшканняў былога маёнтка капітальна адрэстаўравана і адрамантавана, і тут працуе філіял Дзяржаўнага экалагічнага ўніверсітэта імя А.Дз. Сахарова. І каля Волмы паставілі вятрак, але ён чамусьці не працуе, хаця нападлёк Дзяржынская гара – 345 метраў над узроўнем мора. І тут стаіць касцёл, які ўзвёў пробашч Кшыштаф Букоўскі.

ром Свята-Петра-Паўлаўскай царквы быў Васіль Пашкевіч. Нічым асаблівым у жыцці гэты чалавек не вызначаўся, але, магчыма, ён быў у сваяцкіх адносінах з іншым Пашкевічам, і таксама Васілём, які некаторы час, але на дзесяцігоддзі пазней, жыў і працаваў у Гаруцішках, пакінуўшы значны след у беларускай навуцы.

Размова ідзе пра акадэміка УАСГНІЛ, доктара біялагічных навук Васіля Васілевіча Пашкевіча. Ён нарадзіўся 10 студзеня 1857 года ў вёсцы Сямёнавічы Уздзенскага раёна Мінскай вобласці ў сям’і святара. Выконваючы волю бацькоў, ён спачатку скончыў духоўную семінарыю, але затым перавагу аддаў свецкай адукацыі і паступіў на фізіка-матэматычны факультэт Санкт-Пецярбургскага ўніверсітэта. У 1882 годзе атрымаў ступень

Вядомыя паны – суседзі сваякоў Дыбоўскіх на Койданаўшчыне

Маёнтку Гаруцішкі – уладанне Пашкевічаў. Першае ўпамінанне аб вёсцы Гаруцішкі ў дакументальных крыніцах адносіцца да пачатку XVIII стагоддзя, і ўваходзіла яна тады ў склад Мінскага ваяводства. Цэнтрам наваколля таго часу лічыўся населены пункт з культываваным збудаваннем. Вяспрэчна, такую ролю ў XVIII–XIX стагоддзях адыгрывалі Гаруцішкі. Архіўныя дакументы да нашага часу захавалі наступныя звесткі: у 1708 годзе ў вёсцы пабудавана царква, у 1871 годзе за кошт прыхаджан яна пашырылася, набыла новы выгляд і атрымала назву Свята-Петра-Паўлаўскай. У склад прыхода ўваходзілі вёскі Валоўнікі, Гаруцішкі, Каменка, Карачуны, Ласічы, Латушкі, Міроны, Наследнікі, Перасветаўшчына, Прыступаўшчына, Путчына, Саковічы, Сніткі, Старынікі, Ходасы, Чапля, Ясюцэвічы. Пры царкве з 1884 года існавала аднакласная царкоўнапрыходская школа. Мясцілася яна ў сялянскай хаце, вучылася ў ёй 12 дзяцей (11 хлопчыкаў і 1 дзяўчынка).

Да нашага часу захаваліся царкоўныя метрычныя кнігі з 1801 года і кнігі споведзі з 1850 года. З 1870 года свята-

Гіём Апалінэр

магістра (кандыдата) прыродазнаўчых навук, абараніўшы дысертацыю на тэму «Флора кветкавых раслін Мінскай губерні». Тады ж ён зацікавіўся саадаводствам і пачаў спецыялізавацца ў гэтай галіне.

Пасля працяглай навуковай камандзіроўкі за мяжу, В.В. Пашкевіч у 1893 годзе быў прызначаны галоўным саадаводам Пецярбургскага батанічнага саду, з 1894 года – спецыяліст па саадаводстве Дэпартаменту земляробства. Адна часова ён вёў вялікую навуковую працу, займаўся выкладчыцкай дзейнасцю.

Гаруцішкі, сядзібны дом (XIX ст.)

Бенядзікт Дыбоўскі

Пасля Кастрычніцкай рэвалюцыі В.В. Пашкевіч працягвае займацца любімай справай. У 1922 годзе ён абіраецца членам сельскагаспадарчага навуковага камітэта, ператворанага пазней у Дзяржаўны інстытут вопыт-

Эмерык фон Гутэн-Чапскі

даводзіўся навукоўцу Васілю Пашкевічу – гэтыя пытанні патрабуюць асобных даследаванняў. Пакуль толькі вядома, што маёнтку знаходзіўся на ўскрайку вёскі, і да яго прылягалі два вялікія паркi, якія мелі прамавугольныя кампазіцыі з лінейнымі пасадакi лiпы, дуба, ясеня, пiхты і iншых экзатычных дрэў. У адным з паркаў вёў свае навуковыя даследаванні В.В. Пашкевіч. Ён сабраў там вялікую колькасць разнастайных плодовых і дэкаратыўных раслін, стварыўшы цудоўны сад.

Пасля смерці В.В. Пашкевіча ў 1939 годзе створаная ім навуковая база, як і маёнтку, паступова прыйшла ў заняпад. Многія экзатычныя дрэвы паўмярзалі, а астатнія без дагляду здзіцэла, згубіла сваю каштоўнасць і было знішчана. Такі ж лёс напаткаў і архітэктурны ансамбль маёнтка, які, дарэчы, лічыўся гісторыка-культурным помнікам XIX стагоддзя. Давяршылі гэты працэс сучасныя пабудовы дачнага тыпу, якія з’явіліся на гэтым месцы. І цяпер ужо амаль нічога не нагадвае аб навуковай дзейнасці нашага слаўтага земляка, які марыў ператварыць Беларусь у квітнеючы сад. Нават старажылы Гаруцішак з цяжкасцю прыгадваюць толькі асобныя факты не такога ўжо і далёкага мінулага.

І браты Дыбоўскія, і В.В. Пашкевіч рабілі адну і тую ж справу – ператваралі зямлю ў квітнеючы сад, захоўвалі флору і фауну для нашчадкаў і ўзбагачалі навуку новымі адкрыццямі.

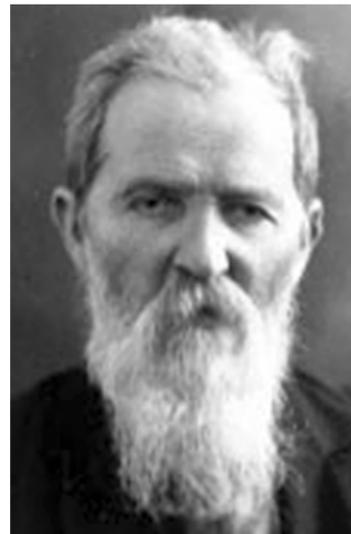
Па суседстве з маёнткам Рудзіца было мястэчка Койданава, дзе яго землямі валодалі і паны Дыбоўскія. Побач у маёнтку Дзягільна жылі паны Янушкевічы, якія былі сваякамі Тадэвуша Касцюшкі. Адольф Янушкевіч прымаў удзел у паўстанні 1831 года, быў сасланы ў кіргізскія стэпы, дзе вывучаў прыроду і фальклор таго краю. Пакінуў нам свае кнігі.

У Віцкаўшчыне жыў клан Улашчыкаў, які даў беларускай навуцы вядомага гісторыка Мікалая Улашчыка і вучонага-медыка Улашчыка.

У Негарэлым жылі ў сваім маёнтку паны Абламовічы, займаліся вытворчасцю сыру, які не саступаў па сваіх якасцях і спажыванасці слаўтаму галандскаму.

Анатоль
ВАЛАХАНОВІЧ

(Заканчэнне будзе)

Васіль Пашкевіч

най агранаміі. У 1934 годзе В.В. Пашкевічу прысуджана навуковая ступень доктара біялагічных і сельскагаспадарчых навук, а праз год – званне акадэміка. Ён лічыцца адным з выдатнейшых знаўцаў плодовых культур Расіі, але не забывае і родную Беларусь. Яшчэ ў 1898 годзе ў «Вестнике Российского общества саадаводства» з’явілася яго публікацыя пад назваю «Плодаводства і агародніцтва ў Мінскай губерні».

У 1926–1931 гадах пад кіраўніцтвам В.В. Пашкевіча даследаваны сады Беларусі і пакладзены пачатак раянаванню плодова-ягодных культур і гатункаў.

Тады ж у Гаруцішках ім быў закладзены вопытны сад, і на аснове праведзеных там даследаванняў з’явілася яго змястоўная навуковая праца пад назваю «Бясплоддзе і ступень ураджайнасці ў пладаводстве ў залежнасці ад гатунку апыляючага».

Чаму была выбрана менавіта вёска Гаруцішкі? Справа ў тым, што там знаходзіўся маёнтку XIX стагоддзя, які належыў братам Пашкевічам. Ці меў да яго дачыненне згаданы вышэй святар Васіль Пашкевіч і кім ён

(Заканчэнне.
Пачатак у №№ 4-5)

Нам невядома, ці дайшла справа да крымінальнага пераследу а. Дзмітрыя, але духоўныя ўлады раследавалі гэтую справу, у якой удзельнічаў і лясчынскі святар Іаан Акоранак (ф.136, воп. 1, спр. 34764, арк.2):

«В Минскую Духовную Консисторию Помощника Благочинного 1-го округа Пинского уезда Священника Иоанна Акоронко

Рапорт

В исполнение Журнального постановления Минской духовной Консистории от 18 Июля сего года, за № 5454, мною данного при сём, честь имею, препроводить Консистории вытребованное мною от Священника Булгаковского на имя Его Преосвященства объяснение, с предоставлением полного прочтения смотрителя Тарановича.

№ 267

Помощник Благочинного 1875 года Июля 25 дня Священник Иоанн Акоронко».

Аднак у папцы справы № 34764 няма тлумачэння Булгакоўскага. Выпадкова яно згубілася або было канфіскавана, цяжка зараз адказаць. Але праўды а. Дзмітрый так і не дачакаўся: яго перавялі спачатку ў Барысаў, а хутка ўвогуле аддалі ад епархіі і прызначылі законанастаўнікам Свіслацкай настаўніцкай семінарыі ў Гродзенскай губерні.

«В Минскую Духовную Консисторию Благочинного 1-го округа Борисовского уезда Протоиерея Романа Пастерницкого

Рапорт

В следствие указа Минской Духовной Консистории от 29 Декабря 1875 года за

№ 10217 Священник вверенного мне Собора Дмитрий Булгаковский при рапорте от 24 сего Апреля за № 1 представил на удовлетворение Священника Пниовской Церкви Иоанна Михалевича за проезд его в село Купятичи пять рублей и сорок пять копеек, которые при сём имею честь представить в Духовную Консисторию.

№ 346

Благочинный Протоиерей
Апреля 24 дня 1876 года
Роман Постерницкий».

Шляхта ў знакамітай п'есе таксама аплаціла праезд прыстава Кручкова да іх. Дробязнасць, скава-

няшчаснага каханьня для іх – утапіцца.

Дзмітрый Булгакоўскі ў «Пінчуках» змясціў 56 любоўных песень і на трох старонках даў характарыстыку ім, там паказаў сябе сапраўдным спецыялістам па любоўных адносінах маладых пінчукоў. У камедыі выкарыстана шмат песень, прымавак, прыказак... І вось даследчык Г. Шчаглоў піша: «Любопытна, што в своей педагогической практике он обращался непосредственно к памятникам народной педагогики – пословицам, песням, загадкам, обрядам, что было известным новшеством в педагогике. Не оставил Булгаковский и литературных трудов».

Карціна Ф. Янушкевіча «Люцінкаўская школка»

Яшчэ раз пра аўтарства «Пінскай шляхты»

насць, ганарлівасць, страх і рабалецтва перад начальствам пінскай шляхты (Міхалевічаў, Дружылоўскіх, Тарановічаў, Акоранакаў), канечне, абурала Дзмітрыя Булгакоўскага. А большасць праваслаўных святароў Піншчыны паходзілі са старых мясцовых уніяцкіх святарскіх родаў і лічылі сябе шляхціцамі. Доўга, мабыць, а. Дзмітрый крыўдзіўся на пінчукоў. Нават свае сабраныя пра іх этнаграфічныя і фальклорныя матэрыялы не друкаваў 15 гадоў: знакаміты зборнік «Пінчукі» выйшаў толькі ў 1890 годзе. Калі параўнаць яго з «Пінскай шляхтай», то можна ўбачыць некаторыя паралелі. У песнях пінчукоў галоўнымі любоўнымі героямі таксама з'яўляюцца Марыся і Грыцько, якіх можа разлучыць толькі магіла і адзіны сродак ад-

Такім чынам, «Пінская шляхта» напісана не раней 1875 года, але, здаецца, і не пазней за 1879-ты. Канечне, літаратуразнаўцы могуць запярэчыць, калі ўзгадаюць ліст Вінцэнта Дуніна-Марцінкевіча выдатнаму польскаму мовознаўцу і этнографу Яну Карловічу, у якім беларускі класік піша пра тое, што нехта А. Вішнеўскі вязе ў Вільню для чытання рукапісы «Пінскай шляхты» і «Правінцыйных нарысаў» (магчыма, таксама твор Булгакоўскага), але пры гэтым пісьменнік не кажа пра п'есу як пра ўласны твор. На жаль, гэты ліст не датаваны. Аднак на ім рукой Карловіча напісана, што ён адказаў 18 студзеня 1869 года. Але тут ёсць нейкая памылка ці апіска, бо са зместу ліста В. Дуніна-Марцінкевіча вынікае, што

напісана яно прыкладна ў 1879 годзе. Паспрабуем даказаць гэта. У 1869 годзе выпускнік Берлінскага ўніверсітэта Ян Карловіч не мог нават знайсці працы. І толькі ў 1871 годзе ў Варшаве ўладкаваўся настаўнікам музыкі. А пісьменнік у лісце звяртаецца да Карловіча як да буйнога навуковага аўтарытэта і просіць яго выслаць свае навуковыя працы. Першая сур'ёзная навуковая праца Карловіча па вывучэнні народнай культуры з'явілася ў 1871 годзе, а наступная – у 1876-м. З Карловічам пісьменнік мог пазнаёміцца толькі ў Вільні. І якраз з 1876 па 1882 год Карловіч жыў у маёнтку Вішнеў каля Вільні. Дарэчы, Ян Карловіч быў сваяком пінскіх памешчыкаў Скірмунтаў. Гэтым, магчыма, і выкліканы яго інтарэс да «Пінскай шляхты». І вось яшчэ адзін аргумент на карысць таго, што «Пінская шляхта» напісана пасля 1875 года. Літаратуразнавец Язэп Янушкевіч піша: «Тыпалагічна камедыя Дуніна-Марцінкевіча блізкая да напісанай п'есы М. Крапіўніцкага «Пашыліся ў дурні» (1875). П'еса заканчваецца ішчаслівымі шлюбамі абодвух парабкаў Антона і Васіля з дочкамі іх гаспадароў, што

таксама здзейснілася дзякуючы дапамозе і ўплыву з боку «прадстаўніка ўлады» пісара Скакунца». Цалкам магчыма, што п'еса Крапіўніцкага аказала ўплыў на аўтара «Пінскай шляхты», што тлумачыць падобнасць сюжэтаў.

Лістыка, але п'еса Пінская Шляхта ўпершыню надрукавана ў 1918 годзе, калі памёр Дзмітрый Булгакоўскі. І ён ужо не мог заявіць свае правы на аўтарства. У тым першым выданні з'явілася фраза, якой не было ў арыгінале: «Рэч адбываецца ў ваколіцы О... паміж балотаў, у глушы Пінскага павета». Пасля ўсіх непрыемнасцяў і пераездаў Булгакоўскі баяўся, што можа раскрыцца яго аўтарства. Таму ён спецыяльна ўводзіць у п'есу некаторыя ольпенскія атрыбуты, пускаючы магчымае следства загадка па памылковым шляху.

У канцы хачу адзначыць, што калі б не бліскучы навуковы вынік Фёдара Клімчука па вызначэнні вёскі Купяцічы, гаворка якой выкарыстоўвалася пры напісанні «Пінскай шляхты», то гэтага артыкула ніколі б не было. Аўтар схіляўся б да версіі, што п'есу напісаў Стэфан Куклінскі. Дарэчы, Фёдар Клімчук нічога не ведаў тады пра пінскі гурток і яго прыхільнасці да Купяцічаў. Артыкул з'явіўся таксама дзякуючы вялікай эрудыцыі, навуковай логіцы і смеласці Ніны Мячкоўскай.

Аляксандр ІЛЬІН,
г. Пінск

У тэатры «Зьніч»

На манаспектакль-сустрач «Вясёлая карусель» запрасіць маленькіх чытачоў заслужаная артыстка Рэспублікі Беларусь Ларыса Горцава 16 лютага а 15 гадзіне. Пастаноўка створаная паводле твораў Артура Вольскага. Музычнае суправаджэнне – цымбалісткі Дар'і Неўмяржыцкай.

Увечары таго ж дня ў тэатры «Зьніч» чакае глядачоў гісторыя з мінуўшчыны. Манаспектакль «Нобіль – Барвяны ўладар» створаны паводле аповесці Уладзіміра Караткевіча «Сівая легенда». Заслужаны артыст Рэспублікі Беларусь Уладзімір Шэлестаў раскажа пра падзеі, якія адлюстроўваюць здраду і пераможнасць каханьня, пабачаныя ва чыма швейцарскага найміта.

На 17 лютага запланаваная прэм'ера манаспектакля «Абранніца» паводле «Маленькіх трагедый» Аляксандра Пушкіна. Аўтар інсцэніроўкі і выканаўца – Галіна Дзягілева.

19 лютага а 15 гадзіне чакаецца філасофская казка «Маленькі анёлак» Сяргея Кавалёва паводле вершаў Кармэн Барнос дэ Гаштольд. Гэта гісторыя пра сяброўства, пра тое, як важна падтрымаць слабога і пакрыўджанага. Раскажа гісторыю Раіса Астрадавінава.

Паглядзець на дзівосныя прыгоды шалапут-

ных паноў запрасіць Вячаслаў Шакаліда 24 лютага а 15 гадзіне. Вясёлы лялечны манаспектакль «Дзівосныя авантуры паноў Кубліцкага ды Заблоцкага» паводле казкі Пятра Васючэнкі і Сяргея Кавалёва прымусіць дзяцей і пасмяяцца, і задумацца. Ёсць над чым...

А увечары таго ж дня – музычна-паэтычны манаспектакль «У краіне светлай...» паводле твораў Максіма Багдановіча. На сцэне будзе Вячаслаў Статкевіч у суправаджэнні гітарыста і вакаліста Сяргея Сарокіна. А лейтматывам, паводле аўтараў пастаноўкі Вячаслава Статкевіча і Аляксандра Шундрыка, сталі словы Гейнэ, якія наш паэт выбраў эпіграфам да аднаго са сваіх вершаў: «Мая горыч вынікае толькі з горычы чарніл, а калі ёсць у мяне атрута, то гэта не што іншае, як проціяддзе».

Пастаноўкі адбываюцца ў тэатральнай зале культурнага цэнтра касцёла Св. Сымона і Св. Алёны ў Мінску, пачатак (акрамя асобна пазначаных) а 19 гадзіне. Дадатковую інфармацыю можна атрымаць па тэлефоне ў Мінску (017) 331-75-53.

«Дзівосныя авантуры паноў Кубліцкага ды Заблоцкага»

Паказ Пяршайскім народным тэатрам «Пінскай шляхты» падчас літаратурнага свята ў Люцінцы (1986 г.)

Народ пажартаваў

Штось кудысь

Прыехаў у Тураў, які славіцца рыбаю і ракамі, чалавек аднекуль здалёку, дзе няма рэк і азёр. Яму паказваюць рака:

– Ведаеш, што гэта такое?
– Гэта... Штось кудысь паўзе.

Вялікая дзірка

– Чаго ты плачаш?
– Дзірку ў кажуху прапалі-іў.

– Дык і што ж... А вялікая дзірка?

– Вя-я-ялікая!.. Адзін каўнер застаўся.

Разумны, значыць...

Тураўцу:
– Ну ты ж і разумны. Такі разумны!.. Ты, часам, не з Турава?

Талерантнасць?

Пятро Струк з Перарова быў памяркоўным чалавекам.

З усімі пагаджаўся, нікому не прэрэчыў.

– Свет вялікі, – гаварыў ён. – Праўд многа.

Цудатворац

Раней старцы, што хадзілі з хаты ў хату, просячы кавалак хлеба ці скрыдлік сала, былі звычайнай з’явай. І лічыліся яны не простымі людзьмі, а божымі, у некай меры цудатворнымі.

Заходзіць нека адзін такі чалавек у хату старэнькай бабулі ў Хваенску.

– З нядобрай я весткай, – кажа. – Бачу, што ў гэтай хаце маецца адбыцца пажар.

– Што хочаш вазьмі, – узмалілася старая, – толькі адхілі бяду!

– Добра, – гаворыць старац. – Думаю, што і вы мяне не пакрыўдзіце?

І што ж – сапраўды хата не загарэлася...

І пажарны, і сіноптык

– Дзядзька Фама, у вашага суседа хата гарыць! – крыкнуў з парога хлопчык.

– З якога боку вецер? – пытаецца дзядзька, злазячы з печы.

Тулянка ў цацачнай краме, або артысты могуць усё

МНС папярэджвае

Кожны трэці пажар адбываецца ў жыллі.

Асноўная прычына іх: курэнне ў ложку, выкарыстанне самаробнай і сапсаванай электраапаратуры, парагрукта электрасетак.

Памятайце! Нават пры слабым паху дыму неабходна выклікаць выратавальнікаў па тэл. 101.

Раім! Зыходзячы з дому, выключаіце ўсе электрапрыборы з сеткі (акрамя халадзільнікаў). Абмяняйцеся нумарамі тэлефонаў з суседзямі.

Малюнак Міколы ГІРГЕЛЯ

Малая краязнаўчая энцыклапедыя

(Пачатак у № 1 за 2003 год)

ЗАСЛАЎСКІЯ (Жэслаўскія, Яўнуцьевічы) – княжацкі род у ВКЛ. Мелі паходжанне ад вялікага князя Яўнута Гедзімінавіча, якога ў 1345 г. пазбавілі ўлады старэйшыя браты Альгерд і Кейстут за, на іх думку, «няправільную палітыку», адаслаўшы яго ў сучаснае Заслаўе. З гэтага роду пэўную ролю ў гісторыі Беларусі адыграў Іван Юр’евіч (? – 1499 ?) – унук Міхала Яўнутавіча, намеснік менскі, віцебскі, які меў у вотчыне частку Мсціслаўскага княства, уваходзіў у склад Рады ВКЛ і меў статус удзельнага князя. Быў вядомы і Фёдар (каля 1470–1539 ?) – ягоны сын, намеснік аршанскі і абалецкі. Ён адзіны з братоў валодаў і радавой вотчынай – Заслаўем.

ЗАСЦЕНАК – тып сельскага паселішча на Беларусі ў XVI–XX стст. Паводле зацверджанай Статутам ВКЛ «Уставы на валокі» 1557 г. ворныя землі магнаткіх маёнткаў падзяляліся на 3 абшары. Кожная мела свае межы («сцены»). Землі па-за іх называліся засценкам; звычайна іх арандавала дробная шляхта (у мастацкай літаратуры адсюль замацаваўся жартоўны выраз «засценковая шляхта» – г.зн. беднаватае саслоўе). У засценку жыло не шмат

Паселішча Юравічы-1 (раскопкі 1961 г.)

людзі і не было дойлідскіх забудоў.

ЗАСЯЛЕННЕ ПЕРШАСНАЕ тэрыторыі Беларусі – час, калі чалавек упершыню засведчыўся на нашай зямлі, даследчыкамі дакладна не выяўлены. Гэтая з’ява, на думку некаторых вучоных, магла адбывацца ў любы перыяд міжледавікоўяў (узніклі перыядычна плейстацэну (перыяд яго вызначаны ў межах паміж 3,5 і 1,3 мільёнаў гадоў таму). Найбольш старажытныя прылады чалавека разумнага, знойдзеныя на Беларусі ў сучасных Чачэрскім, Веткаўскім,

Касцюковіцкім і іншых раёнах (крамянёвыя востраканечнікі, адшчэпы з рэтушшу, скрэблападобныя і інш.), даследчыкі датуюць 100–40 тысячамі гадоў таму. Праўда, такое датаванне не пацверджана біястратыграфічнымі метадамі. Але ёсць упэўненае меркаванне, што чалавек на поўдні Беларусі жыў ужо ў верхнім палеаліце, 40–10 тысяч гадоў таму, напярэдадні максімуму апошняга зледзянення, пра што сведчаць даўнія стаянкі Бердыж і Юравічы.

ЗАХОДНЕРУСІЗМ – афіцыйны накірунак царскай імперскай палітыкі ў адносінах Беларусі з канца XVIII ст., які набыў асаблівую прапагандысцкую сілу ў XIX ст. Узмацніўся пасля задушэння паўстання супраць самодзяржаўя ў 1830–1831 гг., пасля чаго былі адмененыя дзеянні Статута ВКЛ 1588 г., дамовы Брэсцкай уніі 1569 г., забаронены ўжыванні беларускай мовы і назвы Беларусь, якая разам з Літвой павінна была іменавацца Паўночна-Заходнім краем Расійскай імперыі.

Шырока і гвалтоўна ўкаранялася думка, што насельнікі названага краю – ніякі не самастойны народ,

а «исконная ветвь русского», што ўсе іхнія палітычна-дзяржаўна-ваенна-культурныя дасягненні – гэта поспехі старажытнай Русі, пераемніцай якой стала Маскоўскае княства, а пазней Расійская імперыя. Праўда, некаторыя царскія ідэолагі распаўсюджвалі тэзіс пра тое, што, на іх думку, калі Беларусь і беларусы мелі пэўнае адрозненне ад Расіі і рускіх, то толькі тым, што да XIX ст. былі «испорченные» палякамі. Адпаведна, усё, што было дасягнута нашымі продкамі, прыпісвалася найперш дзякуючы палітыцы Расійскай імперыі, асабліва навязліва пасля задушэння паўстання 1863–1864 гг. у Польшчы, на Беларусі і ў Літве. Дзеля гэтай канцэпцыі выдавалася шмат перыёдыкі, розных кніг.

Скопішча касцей маманта на паселішчы Бердыж-1 (раскопкі 1928 г.)